

שם עולם

ונתתי להם בביתי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת (ישעיה נה)

מתורת גדולי ישראל שלא זכו להשאיר אחריהם זרש"ק

פרשת משפטים ה'תשפ"ד

בס"ד גליון 17

ועל פי זה יובן, לפנייהם ולא לאחריהם, היינו ששימו תמיד לפני עיניהם הדינים, ממילא יומתקו ולא יצטרכו שיבואו עליהם ח"ו בפועל, אבל לא לאחריהם אחר המעשה ח"ו, ודו"ק.

זכרון יעקב | רבי יעקב אלימלך פאנט בן רבי יחזקאל | י"ח סיון ה'תש"ד

ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדני את אשתי ואת בני לא אצא חפשי והגישו אדניו אל האלקים

והגישו אל הדלת וגו' ועבדו לעולם: (כא ה-ו)

וצריך להבין למה כתיב את אשתי בלא וא"ו הנוספת. ונראה לומר בדרך המוסר, דהנה עיקר בחינת עבודה הוא בחינת אהבת השם במסירות נפש, ואפילו מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה וכו' (שה"ש ח ז). והכלל הוא, שלא יחשוב נגדו שום דבר מתאות עולם הזה נגד אהבת השם ית'. רק באיזה בחינה יכול לבא לבחינת אהבה כזו, הוא רק על ידי בחינת הכנעה וענוה באמת, היינו אפילו כשיש לאדם בחינת אהבת השם כתקונו, אף על פי כן יהיה נחשב בעיני תמיד שהוא עדיין רק בבחינת תחלה וראשית, ומחמת זה משתוקק תמיד יותר לבא לבחינת אהבת השם במסירות נפש ממש, ומזה בא בחינת גאולה. וזה שאמר הכתוב הן גאלתי אתכם אחרית כראשית. פירוש, אפילו כשיהיה בבחינת אחרית, היינו בחינת שלמות בכל המדות, אעפ"כ יהיה נדמה בעיניו מחמת בחינת הכנעה שהי' רק בבחינת ראשית והתחלה, ומחמת זה נכספה וגם כלתה נפשו תמיד לבא למדרגה יותר גדולה מזו, ואז יהיה בחינת גאולה.

והנה כשהוא בבחינה זו, אז העבדות שלו הוא תמיד בלי הפסק ובזריזות בלא עצלות, דאפילו כשהוא בא לבחינת אהבת השם ית' בבחינת אחדות ושלמות ידמה עדיין בעיניו שהוא בהתחלה. וזה מורה לנו התורה הקדושה, ואם אמר יאמר העבד אהבתי את אדוני את אשתי, היינו ששוא אצלו אהבת אדון העולם ואהבת עולם הזה. על כן עצה היעוצה לזה, והגישו אל האלקים, היינו כשרוצה לקרב את עצמו רק אל האלקים, והגישו אל הדלת, היינו שיקרב את עצמו אל בחינת הכנעה, דל"ת הוא לשון דלות ושפלות. ועבדו לעולם, היינו מחמת זה יהיה בחינת עבדות שלו לעו"לם בלי הפסק, גם בזריזות כי לעו"לם הוא גם לשון עלמות ובחרות שהוא בחינת זריזות, ועל ידי זה יבא בחינת גאולה לעולם כנ"ל, יהי רצון שנזכה לזה במהרה אמן.

בת עין | רבי אברהם דוב בן רבי דוד מאבריש | י"ב כסלו ה'תר"א

וכי יגח שור את איש כו': (כא כח)

הנה בכל הפרשה כתוב איש, וקאי בעל או בעליו על הקודם, אבל כאן לא כתיב רק כי יגח שור לבדו, ולא כתיב שור איש, הוא מפני ששנו חכמים במשנתנו, דשור ההפקר ושל הקדש שנגח ג"כ חייב סקילה, ויהיה שור בלא בעלים ג"כ חייב סקילה, וכי כתוב אחר זה ובעל השור נקי, על כרחין על הבעל שזכה בשור אחר הנגיחה, וזה כהך תנא דאמר יצא פלוני נקי מנכסיו ואשמועינן דהשור נאסר בהנאה אף עורו. וזה פשוטו של הפסוק.

ובזה השבתי לשואלי אימור לא אסר התורה הנאת העור רק לבעל השור לא לאחרינא [אע"ג דבאיסורי הנאה דבר תורה לא שמענו לחלק בין זה לאחר]. אבל לפ"ז דקרא לא מזכיר בעלים בנגיחה רק שהיה שור של הפקר ועל בעלים של שור, הוא שזכה

ואלה המשפטים אשר תשים לפנייהם: (כא א)

אשר תשים לפנייהם. טעם אומרו בלשון זה, הגם שרבותינו ז"ל דרשו דרשות, צריך לדעת פשטן של דברים.

ואולי, כי להיות שיש חלקים בתורה שהם חובת גברא לדעת את אשר יעבודו, וזולת זה אינם בני ברית התורה. המשל בזה, אם לא ידע שאסור לאכול טריפה - הרי הוא אוכלה, וכן הדם וחלב, ובמצות עשה פסח, מצה ומרור, שביתת ימים המקודשים, הן אלה יתחייב לדעתם, ויש בחינה אחרת, כמו שתאמר דיני טוען ונטען, הלכות קידוש החודש, הלכות קרבנות וכדומה.

האמת, כי חובת ידיעת התורה לכל איש ישראל אבל לא יגרע מצדיק עינו אם יחסר ידיעתם כל שיש בישראל גדולים שישפטו ויקדשו ויורו משפטים לישראל. ונתחכם ה' לומר כאן 'אשר תשים לפנייהם', לומר כי דינים אלו יתחייבו בשמיעתם כל איש ישראל, שזולת זה אין הקונה מכיר בשעת הקנין לדעת את אשר יקנה, וגם אין הנקנה יודע כי ה' שחררו אחר ששנים לתבוע התבוע, וגם השופטים לא ידעו כל קונה עבד להודיעו כי חייב לשלחו, ולזה אמר: אשר תשים לפנייהם, כי משפט זה הוא מהמשפטים אשר צריכין לשום לפני כולם, ולזה תמצא שדבר הכתוב בדרך נוכח, כי תקנה וגו', כי יודיע הדבר לכל קונה:

עוד ירצה, להסביר המצות שתתקבל לכל, ולזה אמר אשר תשים לפנייהם, פירוש, הגם כי דבר זה יש בו חסרון הרצון - שהקונה עבדו ימהר לשלחו אחר ו' שנים, תשים הדברים לפנייהם, כי מצוה זו לזכות כל אחד מהם היא, כשיהיה עבד לא יעבוד בו לעולם, ובזה יתרצה בדבר, כי כל אחד יעריך הדבר שהוא לזכותו, לצד כי כל עברי הנמכר אינו אלא לצד דוחקו או גנב ומכרוהו בית דין, וזה יסובבו העוני ובאותו מצב כולם עשירים היו ואין זה אלא לדבר המתגלגל וכל אחד ישים לפניו שאליו נוגע החסד דלמא יתגלגל עליו הגלגל, וזה זכות הוא לו.

אור החיים הקדוש | רבי חיים בן משה בן עטר | ט"ו בתמוז ה'תק"ג

ואלה המשפטים אשר תשים: (כא א)

ר"ת ואת"ה. יובן עפמ"ש ז"ל מנין לסנהדרי גדולה שהם של ע"א שנא' אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ומשה על גביהן, וזהו ואלה המשפטים אשר תשים, ר"ת ואת"ה לפנייהם, ר"ל שבעים זקנים ואתה על גביהן, דהיינו מרע"ה.

בן פורת יוסף | רבי יוסף ברבי בן רבי מארי | ז' תשרי התרע"ט

ואלה המשפטים אשר תשים לפנייהם: (כא א)

בספר הקדוש אך פרי תבואה הביא בשם הרה"ק מריזון זי"ע, לפנייהם ולא לאחריהם. ונראה לענ"ד לפרש כונתו, על פי דברי הבאר מים חיים פרשה דין על הפסוק הנ"ל, דעיקר המתקת הדינים בשורשם, והסביר על פי משל לאב שהראה תמיד מקל לבנו שיקח מוסר ויפחד, ועל ידי זה לא יצטרך להכותו, אם כן תכלית המקל לא היה להכות בנו אלא אדרבא שלא להכות, רק אם לא יפחד מהמקל אז יהיה מוכרח להכותו, כמו כן בריאת הדינים היו כדי שנפחד מפחד הדר גאונו יתברך ומדינו הקשה, ואם כן אם נשים זאת אל לבבינו, ממילא לא נצטרך ח"ו לענוש אותנו על ידי הדינים קשים, כי עיקר תכליתן נגמר במה שנשוב בתשובה, וזה המתקתן בשורשן, עיין דבריו הקדושים באריכות.

בהשור אחרי הנגיחה ג"כ נאסר בהנאת עורו ותו ליכא לחלק בין הבעל לאחרינא דאיהו לא פשע מידי, ודו"ק.
משך חכמה | רבי מאיר שמחה הכהן בן רבי שמשון קלונימוס קלמן | ד' אלול ה'תרפ"ו

חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת

השה: (כא לז)

אמר ריב"ז חס המקום על כבודן של בריות, שור שהולך ברגליו ולא נתבזה בו הגנב לנושאו על כתפו משלם ה', שה שנושא על כתפו משלם ד' הואיל ונתבזה בו (מכלתא).

משמע מכאן שהתורה מוצאת משהו טוב גם במעשה הגנב, ואף שרשע הוא מ"מ צלם אלקים עליו, וכבר מקילים בענשו, ואף שאסור לכבד הרשעים אבל בלב צריכין להרגיש ולחפש גם המעלה שבהם, ומצד שני כפי השיעור שמרגישים כבוד לרשע כמו כן נתקרה אצל האדם גנות הרע, ואם יתנהג להיפוך בבזיון הרשע הרי נעשה מורגל בבזיון הנבראים, והאמת ששניהם מתאימים, כי האדם תמיד במצב של מלחמה פנים ואחור, ומכאן שכל הבריאה כולה היא בחינת "שבור את החבית ושמור את יינה".

ולפי מאמר זה של ריב"ז אפשר להבין מה שאמר ריב"ז בברכות (כת): אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר וכו', עכשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקיים וכו', שלכאורה איך יתכן שריב"ז יפחד כן, אבל כאן רואים שתובעים מן האדם מצד אחד "תכלית שנהא שנאתים" (תהלים ק"ט כ"ב), ומצד שני תובעין בזיון של גנב ורשע כזה, ולפי האמת יתכן שניהם, ורק חוט השערה מבדיל הגבול ביניהם, ובקלות עוברים לצד השני, אם מתחזקים בתכלית שנהא שנאתים אז נחלש ענין כבודו של הגנב, ואם מתחזקים בכבודו של הגנב אז נחלש תכלית שנהא שנאתים, וזה ה' פחדו של ריב"ז.

מליץ יושר | רבי ראובן מלמד בן רבי משה ליב | כ"ג תשרי התשמ"ז

שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון

ה': (כג יז)

בהיותי בירושלים ת"ו בחודש תמוז שנת עטר"ת באסיפת הרבנים יצ"ו, הקשה לי שם רב אחד יצ"ו, משם הגאון רבי ישראל סלאנטיר ז"ל, והוא על פי מה שאמרנו בחגיגה (דף ב.) דסומא באחת מעיניו פטור מן הראיה משום דכתיב יראה יראה כדרך שבא לראות בשתי עיניו כך בא ליראות בשתי עיניו שלו ע"ש ברש"י ותוס', והרי במדרש שיר השירים איתא (על פסוק ברח דודי ודמה לך לצבי, וזוהר שמות י"ד.) מה צבי זה כשהוא ישן עינו אחת קמוצה ואחת פתוחה כן בשעה שעושין רצונו של מקום מביט בשתי עינים דכתיב עיני ה' אל צדיקים וכשאין עושין רצונו של מקום מביט בעין אחת עין ה' אל יריאיו ע"כ. וידוע כי שם האדון הוא מאמר המצטרף שיש לו עבד, אם כן אחר שכתוב פני האדון מורה על הזמן שאין עושין רצונו של מקום, וידוע סברת ר"י (קדושין לו.) בזמן שאין עושין רצונו של מקום נקראים עבדים והוא אדון עלינו ואם כן הוא מביט בעין אחת, ואם כן כדרך שבא לראות בעין אחת כן סומא באחת מעיניו היה ראוי להיות חייב בראיה עכ"ל.

ומתאים לדברי קדשו אוסיף עוד דתמצא כי פה בסדרין שכתוב בו האדון כתוב תיבת אל עם פני האדון, ובפרשת ראה דלא כתב האדון כתוב את פני, כי במקום אחר הבאתי משם המדקדקים, דאת מורה על הקרוב, ואל מורה על הרחוק ע"ש, ואם כן פה שכתוב האדון המורה על בחינת עבד, לזה כתב אל משום שהם עבדים וחשיבי רחוקים, ושם שלא כתיב האדון רק ה' מורה שהם בחינת בן שהוא קרוב כתוב את.

והנה אנא עניא משנים רבות הבאתי קושיא זו בספרי הנדפסים כבר, וישבתי בזה בטוב טעם ומפני חסרון המציאות איפה כתבתי אכתוב פה הנלע"ד, א' דעל היסוד שהניח דכשאין עושין רצונו של מקום נקראים עבדים מה נענה לסברת רבי מאיר (קדושין ס"ט) דהלכתא כוותיה כמו שכתב הרשב"א דדייקי קראי כוותיה דתמיד נקראים בנים, ואם כן לרבי מאיר תיקשי דהרי כתיב האדון המורה על עבדות. ב' תימה על עצמך דאיך בפרשת תשא שהיה הכבוד שרוי בכעס ח"ו על ישראל, לא כתיב אדון, ופה במעמד מתן תורה שישראל הם מלאכי מרום כינה להם האדון המורה על עבדות אתמהא?.

אלא ודאי דפה הכונה היא ליותר עלוי, שעם שהם בנים חביבים וטבע הבן לא להיות כל כך בהכנעת העבדות לפני אביו הם עובדים גם כעבדים, והכתוב אומר משה עבדי, ובמגלה עמוקות (אופן ק"י) בשעה שקבל משה הלוחות היה במדריגת עבד, עבד נאמן קראת לו ע"ש, והכונה שמרוב הכרתו בעוצם גדולת הבורא הוא תאב להיותו עבד להבורא המורה על השירות להכרתו הגדולה, וככתוב כי לי בני ישראל עבדים וסיים עבדי הם, שהם גם כן מחשיבים עצמם לעבדים, ועיי' בספרי (ואתחנן) קראו ישראל עצמם עבדים והקב"ה קראם עבדים אברהם יעקב משה דוד ישעיה ע"ש, ומי הם הבנים החביבים מאלה אלא שהם משכנעים עצמם לעבודת הבורא כעבד, ואם כן מה שאמר פה הכתוב האדון וכתב ה' המיוחס לישראל הוא להורות לזה, ומה שאמר תיבת אל, אדרבה זה מורה על הרחוק מבית המקדש שגם הוא בחשקו לעבודת ה' הוא בא אל האדון אלקי ישראל ולהיותו בעבדות לפני.

עוד יש לישב קושיא הנ"ל על פי מה שכתב רשב"ם, שפירוש אדון פה הוא אדון כל הארץ והארץ היא שלו, שלא יחמוד איש ארצו כמו שאמר הכתוב בכי תשא ולא יחמוד איש את ארצו בעלותך וגו', ואם כן תיבת אדון היא פירושה בשם כללי על כל העולם שלא יחוש על ארצו, אבל עליהם גמר שם הוי"ה, ויש להצדיק דברי רשב"ם ממה שאמר בספרי (סוף פרשה ד' בדה"ה א' אחד) וז"ל כיצא בו שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וגו', הלא כבר נאמר את פני האדון ומה תלמוד לומר אלקי ישראל, על ישראל הוחל שמו ביותר ע"כ. שאפשר שפירושו, אחר שאמר האדון הכולל כל העולם ובכלל הם ישראל, זה תירץ שהוסיף ה' אלקי ישראל שאלו יצאו מכללא, כי לכל העולם הוא אדון שהם עבדים וכל נכרי כשהוא יבוא אל הבית אף שהוא עבד יש לו הזכות כמו שאמר שלמה המלך ע"ה על הנכרי ואתה תשמע השמים, אבל עם ישראל יתכנה עליהם בשם ה' אלקי ישראל, מובן כי תיבת אדון באה בשביל כל הכלל.

ובלאו הכי נראה דקושיא ליתא, דהא ודאי אם אחד עינו סגורה בידו או באיזה כלי האם הוא בכלל סברת ר"י באחת מעיניו פטור הא ודאי דליתא, דהמיעוט הוא כשאינה ראויה כלל לראות, ופה כביכול המביט בעין אחת פירושו שסוגר עין אחת, והרמז לרוב האהבה כי לו היו ראוים מביט בשני עינים שאחד היא למדת הדין והשנית לרחמים כמו שכתבו המקובלים, וכשח"ו אינם ראוים חס עליהם ומביט רק בשל הרחמים וסוגר השנית, ודכוותה להבדיל הסוגר עינו האחת במטפחת חייב הוא בראייה. וחוף מזה הדברים רומזים למה שכתב בעץ חיים (שער הארת המוחין סוף פ"ז) ואין הדברים כפשוטן, ובנדפס הבאתי בכלל ישוב על הקושיא על פי מה שכתב הגר"א בדרשת רז"ל יראה יראה היא לא על הכתוב הנז' רק על פסוק ה' יראה אשר יאמר היום בהר ה' יראה, ומובן דאין עוד ריח לקושיא, ועיי' באבות (פרק א') עין רואה ומה שכתב התוספות יום טוב משם דרך חיים אמר עין בלשון יחיד כי לא אדם הוא שיש לו עיני בשר ודם ודו"ק.

אהל יעקב | רבי יעקב חי זריהן בן רבי ברוך | כ"א אב ה'תשי"ג

לזרע בר קיימא: חיים שמעון בן לאה, דניאל בן גאולה, כמוס בן פלילה, אלעזר מנחם בן חסיה, לוי בן גאולה. לע"נ: חיים בן יהודה, שמעון ישראל בן מאיר צבי, חנה בת ראובן, דבורה לאה בת ברוך, ר' יששכר בן כמיסה, ר' גד בן זיהורה, אליהו בן הלנה, מרים בת מטילדה. לזיווג הגון: הודיה בת רות.

יו"ל ע"י מערכת 'שם עולם' | ניתן להקדיש לע"נ ולזכות בזש"ק במערכת נדרים פלוס תחת השם קרן י"ד לתורה בקסגוריית עלון 'שם עולם' | להרשמה לרשימת התפוצה ובכל עניין ניתן לפנות במייל cho0533161136@gmail.com, ובטלפון 053-3161136